

ZASADA SPRAWIEDLIWOŚCI W KONCEPCJI ROZWOJU TRWAŁEGO A KONCEPCJA JOHNA RAWLSA

Marcin Łuszczczyk
Politechnika Opolska

Cel referatu

Celem referatu jest wyjaśnienie istoty sprawiedliwości społecznej wewnętrznej i międzypokoleniowej.

Opracowanie stanowi również próbę rozstrzygnięcia dylematów związanych z praktyczną realizacją postulatów sprawiedliwości społecznej zawartych w paradygmacie rozwoju trwałego.

Istota sprawiedliwości społecznej

Sprawiedliwość społeczna jest jednym z filarów paradygmatu rozwoju trwałego (sustainable development) i kojarzona jest przede wszystkim ze sprawiedliwością rozdzielczą (dystrybutywną).

Sprawiedliwość rozdzielcza (*iustitia distributiva*), zgodnie z klasycznym ujęciem, określa sposób traktowania jednostki przez państwo lub społeczność, a w szczególności ustala warunków udzielania jednostce pomocy.

Istota sprawiedliwości społecznej

Gdzie są źródła sprawiedliwości?

Zdaniem Davida Hume'a: „sprawiedliwość wywodzi swój początek jedynie z egoizmu i ograniczonej szczodroblewości ludzi oraz jednocześnie z tego, że natura skąpo zaopatrzyła człowieka w rzeczy zaspokajające jego potrzeby”.

Istota sprawiedliwości społecznej

Zdaniem św. Tomasza z Akwinu sprawiedliwość oznacza pewną równość względem drugich i należyte postępowanie, bowiem postępowanie sprawiedliwe to oddawanie każdemu tego, co się mu należy.

Akwinata zauważył jednak, że „oddawać równo nierównym sprzeciwia się sprawiedliwości”.

Kwestia sprawiedliwości wewnątrzpokoleniowej

Sprawiedliwość wewnątrzpokoleniową rozumieć należy jako równość szans na zaspokojenie potrzeb współcześnie żyjącej generacji.

Trudność w osiągnięciu sprawiedliwości wynika między innymi z nadmiernego popytu na zasoby zgłaszanego przede wszystkim przez bogate społeczeństwa.

Kwestia sprawiedliwości wewnątrzpokoleniowej

Brak jest jednak konsensusu odnośnie do określenia sprawiedliwych zasad podziału zasobów.

Zwykle wyróżnia się następujące zasady podziału:

- każdemu to samo,
- każdemu stosownie do jego zasług,
- każdemu według jego dokonań,
- każdemu zgodnie z jego potrzebami,
- każdemu adekwatnie do zajmowanej pozycji społecznej,
- każdemu zgodnie z zasadami obowiązującego prawa.

Kwestia sprawiedliwości wewnątrzpokoleniowej

Arystoteles wyjaśniając cechę samostarczalności szczęścia, zauważył, że człowiek jest istotą przeznaczoną do życia we wspólnocie, zatem dążenie do szczęśliwego życia dotyczy również rodziny, przyjaciół i współobywateli.

Obowiązek solidarności społecznej św. Ambroży uzasadniał powszechnym prawem do zasobów Ziemi: „nie z twojego dajesz ubogiemu - mówi św. Ambroży - ale oddajesz mu to, co jest jego. Sam używasz tego, co jest wspólne, dane na użytek wszystkich. Ziemia należy do wszystkich, nie do bogatych”.

Kwestia sprawiedliwości wewnątrzpokoleniowej

David Hume, odwołując się do zasad społecznych, wskazywał, że „na człowieku bogatym spoczywa obowiązek moralny, iżby dawał ludziom w potrzebie pewną część rzeczy, które dla niego są zbędne”.

Peter Singer odnosząc się do kwestii ochrony środowiska zwrócił uwagę: „... to kraje rozwinięte popsują atmosferę. Jeśli uważamy, że ludzie powinni ponosić koszty naprawy w proporcji do odpowiedzialności za wyrządzoną szkodę, to wniosek może być tylko jeden: kraje rozwinięte winne są reszcie świata oczyszczenie atmosfery”.

Sprawiedliwość międzypokoleniowa

Sprawiedliwość międzypokoleniowa (sprawiedliwość ponadpokoleniowa, sprawiedliwość przyszłości) wzbudza wiele dyskusji. Zwykle rozumiała jest jedynie w wąskim ujęciu – ograniczonym do szczególnej troski tylko o własne potomstwo.

W szerokim ujęciu, odwoływanie się do praw nieistniejących jeszcze i w żaden sposób niespokrewnionych podmiotów jest kontrowersyjne. Filozofowie prezentują w tej kwestii często odmienne poglądy.

Sprawiedliwość międzypokoleniowa

Na przykład John Passmore, zgodnie z zasadami utilitaryzmu, kwestionuje sprawiedliwość międzypokoleniową. W sytuacji gdy podstawowe potrzeby współczesnego pokolenia pozostają niezaspokojone dbanie o interes przyszłych generacji jest nieuzasadnione.

Mamy wyłącznie pewne zobowiązania wobec bliskich wynikające z relacji pokrewieństwa.

Sprawiedliwość międzypokoleniowa

Sprawiedliwość międzypokoleniowa wynika z ewolucji systemu wolności praw człowieka i obywatela, w tym prawa do życia w myśl uniwersalnej idei człowieka, po drugie z ochrony podstawowych potrzeb biologicznych człowieka, które w przewidywalnej przyszłości nie ulegną przecież zasadniczym zmianom.

Sprawiedliwość międzypokoleniowa

Zdanie Joachima Wiemeyera przeciwnicy zasady sprawiedliwości międzypokoleniowej, nadmiernie eksploatując zasoby, „uznają de facto, że nic nie stoi na przeszkodzie, aby człowiek podzielił smutny los dinozaurów”.

A przecież zgodnie ze społeczną nauką Kościoła decyzja o zakończeniu ludzkiego istnienia nie należy do ludzi, ale jest wolą Bożą. Zadaniem ludzi jest zatem trwałe gospodarowanie zasobami Ziemi.

Teoria sprawiedliwości Johna Rawlsa

Czy istnieje taka koncepcja sprawiedliwości, którą mogłyby zaakceptować społeczeństwa różniące się między sobą poglądami religijnymi, politycznymi, filozoficznymi i moralnymi?

Teoria Johna Rawlsa zakłada, że jednostki znajdując się w tzw. hipotetycznym stanie początkowym, to jest takim, w którym „nie znają swego miejsca w społeczeństwie, swej pozycji klasowej czy statusu społecznego, nie wiedzą też, jakimi naturalnymi dyspozycjami i uzdolnieniami obdarzył je los” będą dążyły do współpracy.

Teoria sprawiedliwości Johna Rawlsa

Każdy z członków społeczeństwa dzięki współpracy osiągnie więcej niż działając indywidualnie. Aby jednak wspólne działania przyniosły oczekiwane korzyści, zasady sprawiedliwości muszą być określone w sposób możliwy do zaakceptowania przez wszystkich.

Jeśli dbałość o własne interesy zmusza ludzi do wzajemnej czujności, to powszechne poczucie sprawiedliwości umożliwia im bezpieczne stowarzyszenie się. Między ludźmi o rozbieżnych dążeniach i celach wspólne pojęcie sprawiedliwości ustanawia więzi obywatelskiej przyjaźni i współpracy.

Teoria sprawiedliwości Johna Rawlsa

Pierwsza zasada głosi, że „każda osoba ma mieć równe prawo do jak najszerzego systemu równych, podstawowych wolności możliwego do pogodzenia z podobnym systemem wolności dla innych”.

Druga zasada dotyczy nierówności społecznych i ekonomicznych, które: „mają być tak ułożone, by zarówno można się było rozsądnie spodziewać, że będzie to z korzyścią dla każdego, jak i wiązały się z pozycjami i urzędami otwartymi dla wszystkich”.

Teoria sprawiedliwości Johna Rawlsa

Przedstawione zasady pozwalają sformułować generalną koncepcję sprawiedliwości, zgodnie z którą: „wszystkie wartości społeczne – wolność i możliwości, dochód i bogactwo oraz społeczne podstawy szacunku dla samego siebie – mają być równo dystrybuowane, chyba, że nierówna dystrybucja którejkolwiek (czy też wszystkich) spośród tych wartości jest korzystna dla każdego”.

Teoria sprawiedliwości Johna Rawlsa

Koncepcja sprawiedliwości Johna Rawlsa jest niekiedy poddawana krytyce, bowiem jej adresatem są przede wszystkim społeczeństwa rozwinięte tzw. „ludy dobrze urządzone”.

Nad zachowaniem prawa ludów w skali globalnej mają czuwać instytucje międzynarodowe, których obowiązkiem byłoby formułowanie zasad tworzenia i funkcjonowania społeczeństw i określania standardów w handlu zagranicznym.

Uwagi końcowe

Teoria sprawiedliwości Johna Rawlsa ma wiele wspólnego z paradygmatem rozwoju trwałego stanowiącym przecież szczególną umowę społeczną opartą na sprawiedliwości wewnątrz- i międzypokoleniowej oraz dążeniach do poszerzenia zakresu odpowiedzialności człowieka na środowisko naturalne.

Uwagi końcowe

Opisywany przez Rawlsa hipotetyczny stan początkowy jest wprawdzie sytuacją teoretyczną, niemniej jednak nie jest to stan zupełnie oderwany od rzeczywistości. Uwzględniając bowiem istniejące uwarunkowania społeczne, ekologiczne, gospodarcze i polityczne, nie jesteśmy dziś w stanie precyzyjnie przewidzieć przyszłości.

Z kolei wspólną płaszczyzną dla stron zawierających porozumienie na rzecz rozwoju trwałego jest środowisko naturalne i dobro współczesnego oraz przyszłych pokoleń.

Dziękuję za uwagę